

З усяго гэтага можна зрабіць наступныя высновы: беларусы усведамлялі сабе адзіным народам і разумелі, што “паляк” і “рускі” з’яўляюцца сіномамі тэрмінаў “каталік” і “праваслаўны”, да таго ж на сённяшні дзень каталікам усведамляць сваю беларускаць дапамагаюць беларускамоўныя набажэнствы беларускамоўных ксяндзоў. Але, безумоўна, сустракаюцца і праявы калі не неталерантнасці то як мінімум насцярожанасці.

З усяго гэтага можна зрабіць наступныя высновы:

Беларусы усведамляюць сябе адзіным народам. Беларусы-каталікі і беларусы-праваслаўныя ў большасці выпадкаў паважаюць веру адзін аднога, сумесна адзначаюць святы, але бываюць моманты якія можна ахарактарызаваць такім словам як насцярожанасць, не поўнае паразуменне, але не як варожасць і тым больш не як міжканфесійнае супрацьстаянне. Беларусы Падзвіння выпрацавалі тую мадэль міжканфесійных сродкаў зносін якая магла бы падыйсці многім народам дзе былі і, на жаль, часам адбываюцца і па сённяшні дзень міжканфесійныя, а таксама міжрэлігійныя сутыкненні, радыкальная нецярпімасць і гвалт на культурніцка-рэлігійнай глебе. Але з іншага боку, тое, што многім падаецца ліберальнай, не гвалтоўнай рэлігійнай нецярпімасцю ў беларусах(што даволі такі не настолькі і моцна распаўсюджаная з’ява) можна назваць прышчэпкаю ад парою занадта ўжо радыкальнай палітыкі мультыкультуралізму, што адбываецца ў некаторых краінах Еўрапейскага саюзу.

ЛІТАРАТУРА

1. Запісана Аўсейчыкам У.Я. ад Русецкага Рычарда Антонавіча 1930 г.н. у в. Гулідава Глыбоцкага раёна. ў 2012 г.
2. Запісана аўтарам ад Карбоўскай (Шумуковіч) Любові Еўстаф’еўны, 18.11.1922, жыла у в. Баркоўшчына (Мёрскі р-н), потым в. Жуперкі (Пастаўскі р-н), затым у в. Янкава (Полацкі р-н).
3. Запісана аўтарам ад Лазаренко Анастасіі Мікалаеўны, 1928 г.н., в. Краснаполле (Расонскі р-н) ў 2011 г.
4. Запісана аўтарам і Пятровым І. ад Скрабатун Марыі Лявонцьеўны, 1934 г.н., у в. Рускі завулак Глыбоцкага р-на, 2010 г.
5. Запісана Грыцкевіч Дар’яй ад Антух Ядвігі Мікалаеўны, 1932 г.н., у в. Лашукі Пастаўскага раёну 30 ліпеня 2014 г.
6. Запісана Грыцкевіч Дар’яй ад Камінскай Ядвігі Адамаўны, 1936 г.н., у в. Казлоўшчына Пастаўскага раёну 29 ліпеня 2013 г.

УДК 316, 356, 2 : 261. 8

ПРАВАСЛАЎНА-КАТАЛІЦКІЯ СЕМ’І БЕЛАРУСАЎ ПАДЗВІННЯ ХХ-ХХІ СТАГОДДЗЯЎ

А.С. КРУТКІН

(Прадстаўлена: канд. гист. навук У.А. ЛОБАЧ)

Паводле веравызнання значную частку беларусаў Падзвіння можна аднесці да праваслаўнай альбо каталіцкай канфесіі. Але досыць частай з’явай у дадзеным рэгіёне былі і з’яўляюцца па сённяшні дзень змешаныя шлюбы, то бок калі праваслаўны жэніцца на каталіцы або калі праваслаўная выходзіць замуж за каталіка. У гэтым і заключаецца, на наш погляд, галоўная актуальнасць тэмы даследвання.

Аб’ектам даследвання з’яўляюцца праваслаўна-каталіцкія сем’і, а прадметам узаемадачыненні паміж членамі гэтых сацыяльных ячэяк грамадства ў сферы народнага хрысціянства: сямейнай абраднасці, абрадаў каляндарнага цыклу, ушанавання вясковых святыняў, а таксама канфесійная прыналежнасць іх дзяцей.

На тэрыторыі Заходняга Падзвіння у складзе міжваеннай Польшчы прадстаўнікі касцёлу(асноўнай канфесіі дзяржавы) да такіх шлюбаў адносіліся мякка кажучы не вельмі пазітыўна. Як правіла, жонка была вымушана пераходзіць у канфесію мужа, а каб заставацца ў сваёй патрэбна было атрымаць дазвол ад царкоўных уладаў. Безумоўна, тут значную ролю адыграваў і такі фактар як пазыцыя афіцыйнай царквы: “Мама была праваслаўная. А папа быў каталік. А як ён быў каталіком, тут жа большасць праваслаўныя, ці ён зайшоў адкуль? Тады многа каталікоў было. Гэта зараз больш праваслаўных стала? Ну тут тады было толькі чатыры хаты у дзярэўні нашай. А вось нічога не казалі, што каталік праваслаўную узяў, можа бацькі былі супраць? Пры Польшчы гэта было ужо нада перапісывацца ілі еслі я праваслаўная значыць нада у каталіцкую пераходзіць ілі ужо ня будзеш ён такіа ты такіа ня будучь венчаць, тады ж венчаліся. У касцёл трэба было ісці? Ага ці ты праслаўны а бярэш каталічку значыць нада у праваслаўную. Во гэтак. То есць трэба было на мужніну? Ага. А еслі ужо хачаш толька сваей веры тады нада было ехаць у Вільна. І этат каталічаскі глаўны біскуп, ці хто ён тамака ужо дасць разрашэння што можна. Дык тата сездзіў у тоеж Вільна і разрашэнне тоеж узяў і тады венчаліся ужо у касцелі але ужо венчаліся толька сваей веры.” [10]

Безумоўна, у далейшым сітуацыя змянілася. У пасляваенны час некаторыя жанчыны-каталічкі не тое што не прасілі дазволу ў біскупа на шлюб, але і вымушаны былі храсціць дзяцей у праваслаўнай царкве з-за адсутнасці кultaвай установы сваёй канфесіі. “А муж у вас таксама католік быў? Католік. А кресцілі как раньне? Ну вазілі у цэркву, касцёл. Я дваіх у цэркві ксціла касцёла ужо ні было. У цэркві? Ага. У праваслаўнай цэркві? Ну. А цэрква дзе была? У Празароках. Ужо як радзіла там тады матушка купала яе. Гэткую ж ня можна нада было купаць. Паехалі туды матушка пакупала і бацюшка абаксціў. Цяжкая жыцнь была даўней. Цяпер добра жыць. Ды ужо німа калі” [5].

Таксама дадзены прыклад сведчыць аб тым, што ў вачах мясцовых жыхароў часам было не так і прыныпова(у адрозненні ад афіцыйнай царквы) у якой канфесіі будзе пахрышчана іх дзіце.

Але бывалі выпадкі, калі прыныповыя сваякі выказвалі незадаволенасць, а іншыя суродзічы настойвалі на сваім: “Помню, як мне каснулася, і прыхажу я к маме, кагда мая дачка замуж выхадзіла. Маме гавару: “Мамачка, а зяцьжа ў мянебудзепалык, а ты ж 279 казалы, штопалык – то чорна ў ляпе.” А Пецька ж – католік. “Ну што, нічога не зробіш. І яны – каталікі, кабтолькі па-іхняму была. Так што, дачушка міленькая, ты ж толькіўжокажы, каб у цэрквывянчаліся”. Што ж вы думаеце? Яны ў касцёлепавянчаліся, а свацьцязвоніць без канца, толь-кікаб у касцёле, ды ў касцёле. Вось такая праблема. А я тадыгавару: “Ма-ма, ну штозробіш, ну ўсёраўно, ну Бог жаадзін, толькі ў іхкасцёл, а у нас – царква. Бог адзіныдляўсіх”. Усёроўна ў касцёлевянчаліся” [6].

Часам бывала і такое, што хтосці, муж ці жонка, саступалі адзін аднаму ў праве пахрысціць дзіце менавіта ў сваёй канфесіі:

“Я праваслаўны мяне у цэркві крысцілі. Я праваслаўны. А жонка? А ана католічка. А дзецей вы у якой? Гэта пажэланію ейнай. Я ніхацеў прэчыць, іна у касцелі сына і дачку.” [4]

Але часта і жонка саступала мужу ў праве выбару канфесіі дзяцей: “У мяне жа во сыноч крышчоны у касцелі і дачка крышчоная у касцелі, а я праваслаўная. Але яны нічога. Сыноч ні надта гонюцца за гэтым. А дачка цяпер у цэркву ходзіць і бацюшку казалы што я у касцелі хрышчоная нічога кажыць гэта. Гэта адзін Бог. Ці польскі ці рускі усё роўна” [3].

Цікава, што ў абодвух выпадках незалежна ад гендэру саступаў менавіта прадстаўнік праваслаўнай канфесіі.

Але сустракаліся і такія выпадкі, калі да поліканфесійнай сям’і справа не даходзіла: “Ці верыце вы у Бога? – Очнь, очнь веру. Веру, веру. А якой веры Вы прытрымліваецеся? – Ну я ж ужо як перайшла, мама была каталічкай, дык я ужо ў касцёл толькі хаджу у царкву не. У касцёл. А чаму вы перайшлі у каталічку? Ён быў каталік, бацька быў каталік. Бацькі настоялі, ну я любіла і ішла па любві і перайшла” [8].

Цікавы таксама і той момант, што жанчына сама нарадзілася ў поліканфесійнай сям’е.

Але асабліва цікавым для нашага даследвання з’яўляецца такая сітуацыя, калі маладыя розных канфесій былі па настойлівым патрабаванні бацькоў жаніха абвянчаны перад шлюбам у праваслаўнай царкве, але ўжо дзяцей пахрысцілі ў каталіцкім касцёле: “Паміж кім можна было вяселлі спраўляць? Можна было жаніцца, што рознай веры? Канечне, я ж каталічка, а мой праваслаўны. І я у цэркве венчалася. А чаму ў цэркве? Ён перш сагласіўся у касцэле вянчацца, а бацькі проців пашлі. Ён прыехаў і сказаў, што бацькі проців. Пры сваёй веры буду вянчацца. Кшчоная у касцэле я і каталічка і усё. Ну і павінчаемяся. Ну і так дагаварылася, я не стыдалася, кажу еслі будуць дзеці я буду у касцэле хрысціць, бо я кажу у цэркве нічога не панімаю. А даўней жа ксяндзы не спавідалі як павінчаемяся у цэркве. Ён кажыць добра, я праціставаць не буду. Вось так я і павінчалася у цэркве пры сваёй веры. І цяпер у вас дзеці крышчоная? У касцэле. Але мой Раман ён ездзіць і у цэркву, пастаянна на Радаўніцу, і я хаджу пастаянна паніхду закупаем. Я не атрыцаю” [8].

Дарэчы сустракаецца і матэрыял наступнага харахтару: “Як хрысцілі дзяцей? Па веры мужа ці па веры жонкі? Па веры мужа! Ці пераходзіў хто з маладых у другую веру? Перахадзілі, перахадзілі. Бальшынство перахадзілі на каталічэскую веру” [9].

Наконт ранейшых часоў мясцовыя жыхары сцвярджаюць наступнае: “Даўней было вялікі раздзел даўней калі дзеўка ішла ў цэркву вінчацца, каталічка, па ей званы званылі як усёрна па ўмэрлай, што яна значыць ідзець з нашай веры ў другую” [2].

Магчыма на тое, што сустракаюцца і цяпер пераходы пры шлюбе ў веру мужа, а таксама, як намі было адзначана вышэй, дамінаванне каталіцкай канфесіі пры выбары веры дзіцяці з’яўляецца адгалоскам ранейшых не талерантных часоў. Параўнаем: “А даўней жа ксяндзы не спавідалі як павінчаемяся у цэркве” [7].

На жаль, пакуль што не зафіксавана інфармацыі на конт стаўлення праваслаўнай царквы да падобных шлюбаў ў часы якія былі “даўней”, але было б цікава зрабіць параўнальны аналіз на конт талерантнасці абедзвух канфесій у дадзеным напрамку.

У поліканфесійных сем’ях таксама сустракаліся і іконы абедзвух канфесій: “Гэта праваслаўны іконы. (паказвае) Во гэта каталічэскія іконы (паказвае) Цэркаў пана Езуса называлася. Мой муж быў каталік. За каталіка вышаўшы была. Дык ягонны былі іконы. Гэта мая руская. – А яго польскія? – А

ягоная польская. Ну алеж нічога. Бацюшкі прыхадзілі. І цяпер жа во прыходзяць бацюшкі, у нас тамака асвятчаюць хаты. І кажуць нічога гэта. Ці польскія ці рускія вера жа адна” [3].

Адметна і тое, што пасля смерці мужа “польскія” іконы ўсё роўна працягвалі знаходзіцца ў хаце, што азначае для мясцовых жыхароў хутчэй за ўсё не проста памяць па блізкаму чалавеку, а тое, што іконы для прадстаўніка традыцыі з’яўляюцца святымі не залежна ад канфесіі.

Важна адзначыць і такі момант як святы. Вядомы факт, што праваслаўны і каталіцкія каляндар адрозніваюцца на 2 тыдні. Акрамя разыходжання па часу ёсць і іншыя тэалагічныя адметнасці. Але для адптаў жывой, народнай рэлігіі такія моманты далёка не заўсёды маюць прыныповы характар:

“А святы вы як разам сьвяткуіце? І іхны сьвяткуім і свае сьвяткуім” [4].

”Дык як я як мы малыя былі дык у нас было пастаянна два Вялікадня і двое Каляд, дык нам тожа добра, і тады напякуць булак і тады. Дык усе сьмяіліся што нам дужа добра было” [10].

Такім чынам падсумаваўшы ўсё вышэйзгаданае можна зрабіць наступныя высновы:

– Праваслаўна-каталіцкія сем’і на тэрыторыі беларускага Падзвіння з’яўляюцца даволі распаўсюджанай, не адзінакавай з’явай.

– У ранейшыя часы афіцыйная каталіцкая (а магчыма і праваслаўная) рэлігійныя установы маглі ставіцца досыць негатыўна да падобных шлюбаў.

– Сустрэліся выпадкі, калі пад уздзеяннем сваякоў адбываліся пераходы жонкі ў веру мужа, у прыватнасці каталіцтва. Што характэрна, сама жанчына вырасла ў змешанай, поліканфесійнай сям’е.

Дзеці ў такіх сем’ях маглі быць залічаны ў адэпты як праваслаўнай царквы, так і каталіцкага касцёлу, ўсё залежыла ад канкрэтнага выпадку, часам гендэру, але адначым не вялікі перакос у бок каталіцтва, што сведчыць аб большай прыныповасці адптаў дадзенай канфесіі. Што цікава, у крызісныя часы дадзеная прыныповасць знікала, што мы бачым на прыкладзе калі муж і жонка каталікі пахрысцілі дзяцей у праваслаўнай царкве: і іх сям’я дарэчы пераўтварылася ў некаторым родзе ў поліканфесійную. Хаця брытанскі папулізатар навукі Рычард Докінз тут бы мог паспрачацца бо ён сцвярджае, што не бывае дзяцей-католікаў, дзяцей-пратэстантаў, альбо дзяцей-мусульман [1]. Таму дадзеныя прыведзены намі прыклад хутчэй адносіцца да паказальнасці з аднаго боку талерантнасці мясцовых жыхароў, а з другога не настолькі моцнага падзелу ў рэлігійным плане між прадстаўнікамі народнага каталіцтва і народнага праваслаўя, але не да тэмы поліканфесійных сем’яў бо негледзячы на колькасць немаўлят у сям’і да рэлігійных людзей мы аднясем толькі двух: мужа і жонку. У першую чаргу мы раглядаем узаемадачыненні паміж імі і ў некаторым родзе паміж іх дарослым самымі блізкімі сваякамі. Таму тая сям’я засталася ўсё роўна монаканфесійнай.

Што датычыцца рэлігійных узаемадачыненняў унутры сям’і, то як бачым тут была поўная верацярпімасць: у хатах віселі іконы абедзвух канфесій, святкаваліся разам рэлігійныя святы. Гэта ўсё сведчыць аб тым, што негледзячы на пэўную “канкурэнцыю” ў праве вячання, хросту дзяцей, альбо нават бескампраміснага патрабавання перайсці ў веру аднаго з членаў будучай сям’і, у далейшым мы назіраем абсалютна талерантную карціну без канфліктаў на рэлігійнай глебе. У будучыні яны могуць узнікнуць толькі ўжо ў час выхаду замуж дачкі ці жаньчыбы сына, хросту ўнукаў і гэтак далей.

Такім чынам можна казаць, што беларусы Падзвіння дастаткова талерантныя ў рэлігійных адносінах, але талерантнасць гэта яшчэ не значыць адмаўленне мірнага канкуравання светапоглядаў.

ЛІТАРАТУРА

1. Докінз, Р. Бог как иллюзия / Р. Докінз. – М. : КоЛибри, 2008. – 560 с.
2. Запісана Аўсейчыкам У.Я., Казловым Д. І., Карейнік Е. ад Вышаткі Часлаўны Пятроўны, 1937 г.н. у вёсцы Хоцькі Глыбоцкага раёна ў 2012 г.
3. Запісана аўтарам ад Карбоўскай (Шумуковіч) Любові Еўстаф’еўны, 18.11.1922, жыла у в. Баркоўшчына (Мёрскі р-н), потым в. Жуперкі (Пастаўскі р-н), затым у в. Янкава (Полацкі р-н).
4. Запісана аўтарам і Пятровым І. ад Скробатуна Антона Леонавіча, 1927 г.н., у в. Рускі заулак, Глыбоцкага раёна, у 2010 г.
5. Запісана аўтарам і Пятровым І. ад Скробатун Марыі Лявонцьеўны, 1934 г.н., у в. Рускі заулак Глыбоцкага р-на, 2010 г.
6. Запісана Валодзінай Т. і Лобачам У. у 2007 г. ад Цалка Леаніды Ціханаўны, 1945 г.н., у в. Шо Глыбоцкага р-на. // Полац. Этнаграф. зб. / уклад., прадм. іпаказ. У. А. Лоба-ча. – Вып. 2 : Народная проза беларусаў Падзвіння. У 2 ч. Ч. 2. – Наваполацк : ПДУ, 2011. – 368 с.
7. Запісана Грыцкевіч Дар’яй ад Антух Ядвігі Мікалаеўны, 1932 г.н., у в. Лашукі Пастаўскага раёну 30 ліпеня 2014 г.
8. Запісана Грыцкевіч Дар’яй ад Вяцінскай Алены Пятроўны, 1935 г.н., у в. Лашукі Пастаўскага раёну 30 ліпеня 2014 г.
9. Запісана Грыцкевіч Дар’яй ад Камінскай Ядзвігі Адамаўны, 1936 г.н., у в. Казлоўшчына Пастаўскага раёну 29 ліпеня 2013 г.
10. Запісана Трэццяковай А. і Філіпенка У. ад Хрол Чэславы Браніславаўны, 1926 г.н., у в. Хралы Глыбоцкага р-на, у 2010 г.